

Відгук

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Локшиної Олени Ігорівни на дисертаційну роботу Бялик Оксани
Василівни «Сучасні тенденції статевого виховання учнівської молоді в
країнах Євросоюзу», подану на здобуття наукового ступеня доктора
педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання**

Євроінтеграційний поступ України актуалізує гуманітарне співробітництво з метою синхронізації, у тому числі, національної освітньої теорії і практики з європейськими стандартами. Важливість долучення до прогресивних здобутків педагогіки зарубіжжя окреслена у ключових законодавчих і стратегічних документах, які визначають простір функціонування національної освіти – чинних Законах України «Про освіту» (1991), «Про загальну середню освіту» (1999), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) тощо. Європейський вектор набуває ще більшого акценту у новому законодавстві – Законі України «Про вищу освіту» (2014), проекті Закону України «Про освіту» (прийнятий у першому читанні у 2016 р.) тощо. Зокрема, у законопроекті «Про освіту» метою національної освіти проголошується всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових, творчих і фізичних здібностей і необхідних компетентностей для її успішної самореалізації, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, підготовка кваліфікованих фахівців, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Необхідним також визнається формування європейських цінностей, яким приділяється особлива увага в Європейському Союзі (ЄС). Згідно з дослідженням «Цінності європейців» (2012), проведеному Євробарометром під егідою Європейської Комісії у 27 країнах ЄС, спільними ціннісними орієнтирами на теренах Європи є права людини, мир, демократія, свобода кожного громадянина, верховенство права, толерантність. Важливим у цьому

контексті виглядає подальша гармонізація української освіти з загальноєвропейськими постулатами з урахуванням прогресивних досягнень вітчизняної педагогіки. В умовах пошуків українською освітою перспективних шляхів демократизації, гуманізації навчально-виховного процесу інтерес до надбань європейської освітньої теорії і практики є великим. Тому, докторська дисертація Бялик Оксани Василівни «Сучасні тенденції статевого виховання учнівської молоді в країнах Євросоюзу» є актуальною і своєчасною.

Авторка переконливо аргументує актуальність теми дослідження наявністю виявлених суперечностей включно з браком компаративних досліджень з проблем статевого виховання в Україні. Актуальність дослідження аспекту статевого виховання в країнах Євросоюзу посилюється широким спектром наукових розвідок зарубіжних учених з цього питання. Тому, цілісний розгляд зазначеної проблематики з неупереджених позицій є цінним для України. Рецензована дисертаційна робота є однією з перших в Україні в означеному контексті.

Тема роботи тісно пов'язана з проблематикою наукових досліджень лабораторії педагогічної компаративістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Інноваційний потенціал порівняльно-педагогічних досліджень для розвитку освіти в Україні» (державний реєстраційний номер 0111U009200), а отже відповідає на запити національної науки у контексті інтеграції в європейський освітній простір.

О.В. Бялик представила дисертаційну роботу, в якій дослідила стан і напрями розвитку статевого виховання учнів у країнах Євросоюзу, застосувавши комплекс методів дослідження (загальнонаукові і конкретно-наукові).

Науковий апарат дисертації у цілому подано коректно – простежується логічний взаємозв'язок між метою дослідження, дослідницькими завданнями, реалізуючи які на засадах авторської концепції, теоретико-методологічних підходів, дисертантка ґрунтовно розробляє заявлену ідею, структуруючи напрацювання у форматі чотирьох розділів і п'ятнадцяти підрозділів.

Реалізацію авторського наукового пошуку відображено у науковій новизні дослідження, яка не викликає сумнівів – вперше обґрунтовано систему статевого виховання учнівської молоді в європейських державах у єдності таких її взаємопов’язаних складових як мета, завдання, принципи, зміст, форми організації, методи, які функціонують і розвиваються в історико-політичному, економічному, соціокультурному, демографічному, релігійному контекстах. Зазначене уможливило виокремити тенденції розвитку системи і моделі статевого виховання учнівської молоді в країнах Євросоюзу.

Не позбавлена рецензована робота і практичного значення, яке полягає, передусім, в розробленні рекомендацій щодо використання прогресивних ідей країн ЄС у процесі оптимізації системи статевого виховання в школах України.

Проведена експертиза виконаних завдань засвідчує, що здобувачка визначила суспільно-політичні передумови та розробила періодизацію становлення розвитку системи статевого виховання в окреслених територіальних межах (завдання 1, Розділ 1). У дисертації доведено, що сутність статевого виховання учнівської молоді має конкретно-історичний характер та прямо залежить від рівня розвитку суспільства та його уявлень про норми статевої поведінки, конфесійних особливостей, сукупності культурних, соціально-політичних, економічних реалій, від рівня розвитку наукових уявлень.

На основі застосування вертикального та горизонтального історичних підходів дисертантка запропонувала п’ять основних періодів статевого виховання в країнах Євросоюзу, представила сутнісні характеристики змін у процесі розвитку цього педагогічного феномену.

Ґрунтовний аналіз теоретичних засад статевого виховання учнів забезпечив дисертанту можливість визначити провідні для ЄС концепції сексуальної освіти (концепція цнотливості, гігієнічна концепція, концепція навчання контрацепції, концепція “навчання утриманню”) (завдання 2). Цінним для української освіти є висновок автора про взаємозв’язок гуманістичних і

науково-реалістичних концепцій, які слугують світоглядним виміром інтерпретації проблем статі для молоді.

Важливим результатом є обґрунтування множинності моделей статевого виховання молоді та характеристика трьох базових (рестриктивної, пермісивної та моделі «золотої середини»), а також висновок про необхідність для України уникнути копіювання чи калькування досвіду країн ЄС, а виробити власне бачення з урахуванням національних традицій і європейських підходів.

На позитивну оцінку заслуговують результати дослідницьких розвідок дисертантки у царині стандартизації (завдання 3), зокрема, «Стандартів сексуальної освіти в Європі» та національних стандартів країн ЄС у їх взаємозв'язку. Системний аналіз «Стандартів сексуальної освіти в Європі» уможливив окреслити її цілі на засадах підходу прийняття сексуальності як частини людського життя, що сприяє підвищенню його якості, а порівняльний аналіз цілей зазначеного стандарту з національними стандартами – виокремити базові ідеї, до яких віднесено толерантність, відкритість, повага до сексуального розмаїття і гендерних відмінностей тощо.

Реалізація четвертого завдання уможливила у Розділі 3 «Організаційно-педагогічне забезпечення статевого виховання учнів у закладах освіти країн Євросоюзу» розкрити мету, завдання та принципи статевого виховання учнівської молоді в країнах Євросоюзу. До заслуг дисертантки слід віднести розкриття генези мети, коли акценти поступово зміщувалися з пізнавального рівня формування статевої свідомості та культури на емоційно-поведінковий, та визначення мети на сучасному етапі, яка розуміється як соціалізація молодої людини, підготовка її до інтимного, подружнього і сімейного життя відповідно до норм європейського суспільства, сприяння можливості формувати власні ціннісні установки, погляди та розвивати навички, пов'язані із прийняттям рішень при міжстатевому спілкуванні, а також зниженні ризиків.

Вдалим вважаємо підхід дисертантки до добору країн (за хвилями вступу до ЄС) з метою розкриття особливостей статевого виховання у Розділі 3 (завдання 6), що забезпечило валідність отриманих результатів. А особливо

важливим є розгляд систем статевого виховання в країнах останньої хвилі, які, маючи історичний досвід перебування у соціалістичному таборі, володіють цінним досвідом для України.

Проведений О.В. Бялик аналіз ролі позакласної та позашкільної роботи, громад, релігії та ЗМІ в питаннях статевого виховання учнівської молоді в країнах ЄС у Розділі 4 дисертації «Інституалізація статевого виховання учнівської молоді в країнах Євросоюзу та України» засвідчив загальну для країн Євросоюзу тенденцію заохочення в позашкільній діяльності зі статевого виховання учнів урядових, громадських, релігійних організацій, товариств, об'єднань місцевого, національного й міжнародного рівнів.

Аналіз впливу міжнародних організацій – Всесвітньої організації охорони здоров'я; Всесвітньої асоціації сексуального здоров'я, Міжнародної Федерації планування сім'ї тощо безперечно є доцільним для України, яка перебуває в єдиному європейському просторі та зустрічається з аналогічними для інших країн проблемами, вирішення яких можливо на наднаціональному рівні.

Реалізація восьмого завдання забезпечила практико зорієнтованість рецензованої роботи завдяки окресленню шляхів використання позитивного досвіду країн Євросоюзу у царині статевого виховання в Україні. Дисертантка запропонувала рівневий формат структурування рекомендацій, що сприяє цільовому донесенню перспективних ідей країн ЄС до різних груп зацікавлених осіб.

Висновки роботи містять змістовні узагальнення щодо теоретичних засад і практичного досвіду статевого виховання учнівської молоді в країнах ЄС.

Валідність висновків та рекомендації дисертацій з порівняльної педагогіки забезпечують автентичні джерела. У списку використаних джерел – 669 найменувань, з них 511 – іноземними мовами, що відповідає *Рекомендаціям до виконання дисертаційних робіт у галузі порівняльної педагогіки*, за якими докторська дисертація має налічувати щонайменше 500 джерел, з них дві третини – іноземними мовами.

Додатки до роботи певною мірою конкретизують та поглиблюють виклад проблеми, слугують ілюстрацією узагальнень, сформульованих у тексті дослідження. Зокрема автор подає у додатках автентичні програми зі статевих виховання, які використовуються у школах Польщі, проектів і заходів для шкіл Німеччини, Данії тощо.

Зміст автореферату адекватно відображає основні положення і висновки, викладені в тексті дисертації.

Результати дослідження пройшли належну апробацію – дисертантом опубліковано 41 працю, де викладено основні результати, з них 1 монографія, 1 навчальний посібник, 20 статей у фахових виданнях України, 6 статей у наукових періодичних виданнях інших держав, основні положення дослідження висвітлено на наукових, науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня.

Автореферат відповідає змістові дисертації й розкриває її основні положення.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу О.В.Бялик у цілому, вважаємо за необхідне вказати на окремі недоліки, озвучити дискусійні моменти, висловити побажання щодо подальшого удосконалення тексту:

1. Територіальні межі дисертації охоплюють країни ЄС, кількість яких вказана дисертантом як 27 на 1 червня 2017 р., хоча офіційно, навіть в умовах Brexit, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії залишається повноправним двадцять восьмим членом ЄС, продовжуючи виконувати усі відповідні зобов'язання. Окрім того, досвід статевого виховання Великої Британії де-факто повною мірою присутній у тексті дисертації, зокрема, у Вступі та у всіх чотирьох розділах.

2. Бажаним було б визначення хронологічних меж дослідження, які зазвичай забезпечують чітке структурування матеріалу. Вважаємо, що для рецензованої дисертації хронологічні межі з конкретним визначенням нижньої та верхньої хронологічної меж є особливо важливими, оскільки

йдеться про **сучасні** (виділено нами) тенденції статевого виховання учнів і автор активно оперує цим терміном по всьому тексту.

3. ЄС є багатонаціональним утворенням, об'єднуючи країни з власною історією і традиціями, на практиці демонструючи гасло – «Єдність у розмаїтті». Варто вітати ідею дисертантки розкрити особливості статевого виховання в різних країнах ЄС (завдання 6), що і зроблено у тексті дисертації у підпункті 3.4. Водночас, отримані у підпункті висновки не були належно представлені у висновках дисертації та в авторефераті (пункт 6 висновків).

4. В умовах інтеграції України в європейський соціум, а української освіти – в європейський освітній простір важливим для національної освітньої теорії і практики є аналіз не лише з позитивів і здобутків, а й викликів, з якими стикаються країни ЄС на шляху реалізації статевого виховання.

5. Дисертанткою запропоновано стратегічні засади здійснення статевого виховання у загальноосвітніх навчальних закладах України на державно-законодавчому, організаційно-методичному та професійно-педагогічному рівнях, що розглядаємо як цінний ресурс для синхронізації української та європейських моделей статевого виховання учнівської молоді. Водночас вважаємо, що детальний аналіз стану і тенденцій розвитку статевого виховання учнів в Україні та їх співставлення з тенденціями, що виокремлені дисертантом, в країнах ЄС, слугували б важливим орієнтиром для національної освіти.

Однак висловлені зауваження та побажання носять подекуди суб'єктивний і дискусійний характер та суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку аналізованої роботи.

Аналіз докторської дисертації **Бялик Оксани Василівни** тему: **«Сучасні тенденції статевого виховання учнівської молоді в країнах Євросоюзу»** засвідчує, що вона є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, яке має належну наукову новизну, теоретичне та практичне значення. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, які дали змогу автору здійснити комплексне вирішення важливого актуального наукового завдання, що полягало у тому, щоб цілісно й системно обґрунтувати

сучасні тенденції статевого виховання учнів у країнах Євросоюзу і визначити можливості реалізації його прогресивних ідей в Україні.

У цілому вважаємо, що рецензована дисертація за змістом, висновками, одержаними результатами відповідає профілю спецради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, та вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами, внесеними, згідно з Постановою Кабінету міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р.), що дає підстави для присудження **Бялик Оксані Василівні** наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
Завідувач відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України

О.І. Локшина

Локшиної О.І.
ст. проф. (Підпис)